

Иванка Йорданова /Дебрецен/

ПО НЯКОИ ВЪПРОСИ ОТ МЕТОДИКАТА НА ОБУЧЕНИЕ
ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК В УНИВЕРСИТЕТА " ЛАЙОШ
КОШУТ" – ДЕБРЕЦЕН

Обучението по български език и развитието на българистиката в УНР имат установени традиции, които в най-голяма степен способстват за разширяването на творческия потенциал и взаимодействието между нашите братски народи.

Считам за свое задължение да отбележа заслугите на Дебреценския университет "Л.Кошут" в това отношение и да изкажа нашата искрена благодарност към преподавателката от Института по славянска филология д-р Ю. Пандур, която в продължение на 25 години преподава български език сред унгарски студенти и преподаватели.

От 1985 г. курсът по български език в университета обхваща 72 ч. годишно, а от 1986 г. е организиран и спецкурс на тема "Поява и развой на българския книжовен език. Родствени връзки и взаимно влияние между българския, руския и унгарския език".

За всички ни, като специалисти, е известно, че широко разпространеното мнение за фонетичните, морфологичните и лексикалните различия между българския и унгарския език, създава допълнителна психическа бариера при усвояването на тези езици. В своето изложение ще се опитам да разгледам някои въпроси от методиката на обучението по български език сред унгарска аудитория, игнорирайки езиковата интерференция и опирайки се преди всичко на известни прилики между българския и унгарския език. Твърде много е писано и подробно е изследван въпросът за славянските заемки в българския и унгарския език. И сега при съвременното състояние на двата езика има не мал-

ко славянски заемки /по наше скромно мнение над 1500 думи/, които пълнокръвно се използват в речта. На тази основа ние бихме искали да направим опит за усъвършенстване методиката на обучение по български език. За нас е особено важно не да изследваме установени вече истини /колко и кои са тези заемки, какво е тяхното развитие и пр./, а да изменим подхода към този въпрос: на основата на близостта между двата езика, да развиваме интереса към българския език и да формираме комуникативни умения у личността. Нашата основна теза е, че началният етап на обучението по български език може и трябва да се организира преди всичко на базата на сходния лексически материал, т.е. на базата на славянските заемки, които и сега са живи в двата езика.

За съжаление във вече създадените учебници не се отбелязва славянската основа на не малка част от речниковия фонд, а преди всичко се акцентува на различието в конструкцията на езиците – словоред, притежателни форми, предлози, следлози и т.н. Разбира се това също е много важно, но то трябва да се "вплете" в единно цяло с учебния текст, който се нуждае, според нас, от изменение. Тука не става дума за механично съставени примери, които да илюстрират езикова близост, а за едно задълбочено лексикално проучване, което може да доведе до по-голяма гъвкавост и усъвършенстване в методиката на обучение по български език.

Обучението по български език при нас включва следните основни методически единици: слушане, четене, говорене, писане. Езиковият материал се представя глобално, след това се разчленява и отново се обобщава. С това ние целим не само да обогатим речниковия фонд, но и да разширим фонетичните познания. Особено важна е фонетичната корекция на цялата фраза, на думата, на звука, тъй като различията във фонетичния състав и в интонацията между българския и унгарския език са твърде съществени. Четенето на дадения текст в учебника развива монологичната реч и способствува за формиране умения за разказване. Но именно в съдържанието на текстовете, според нас, трябва да настъпят съществени корекции и усъвършенствания.

Съществен етап за нас е да разкрием етимологията при усвояване на речниковия състав. Използуваните промени в параметрите на комуникациите са основа при усвояване на нови речевия умения и навици. Например: директен и индиректен разговор, поздравления, телеграми, въвеждане на езикови стимули – покана за речева изява /отговорете, помолете, поканете/, въпроси /къде, защо, какво правят/, съставяне на примери, създаване на нова речева ситуация и т.н. Родството на не малко думи в двата езика не само ни позволява, но ни и задължава да показваме тяхната обща етимология и семантика, да определяме логико-семантичните връзки и едновременно с това да разкриваме такива категории като причина, следствие, сравнение. Такъв подход ни помага при решаване на лексическите, морфологическите и синтактическите задачи /словоред, работа с предлози, родове, мн. число, членуване и т.н./, които са специфични за българския език. При това абсолютно е необходима активната позиция на обучаваните, за да се развива и направлява техният интерес към българския език, към българския народ и към България като цяло.

Вторият важен, според нас, въпрос, на който бихме искали да се спрем, това е формирането на навици за съставяне модели на словосъчетания като важен етап от развитието на речта.

Защо поставяме на вашето мнение този въпрос?

Знаем, че словосъчетанието, заедно с думата и изречението е единица на речта, а съчетаемостта – това е една от особеностите на езика, чрез която най-ярко се проявява неговата специфика. Началният етап на обучение по български език включва усвояване на нови думи и образуване на словосъчетания от тях. Потвърдено е от практиката, че усвояването на нова дума може да се осъзнае, когато тази дума се употребява в речта, т.е. когато новата дума се съпровожда с използване на даден модел словосъчетание.

И при образуване на именни словосъчетания и при образуване на глаголни словосъчетания се срещаме с типични грешки под влияние на родния език, каквито са:

– избор на компоненти, подходящи за дадено словосъчета-

ние и правилно определяне на морфологичната и синтактичната им връзка:

- jó az idő - добро време вм. хубаво време;
 rossz a telefon - лош телефон вм. телефонът не работи;
 egyik fülemre siket vagyok - глух съм НА едното ухо вм.С;
 valamilyen betegségben meghal - умира В някаква болест
вм. ОТ ;

rendben van - В ред е, вм. НА ред е;
 ebben az évben - В тази година, вм. ПРЕЗ тази година;
 asztalnál ülnek - седят ПРИ масата, вм.седят НА масата и пр.
 Необходимо е още в началния етап да се заучат дадени словосъчетания и на тази основа да се усвоят правилата за съчетаемостта на българските думи, ръководейки се от тяхната логико-семантична съвместимост и от граматическата им специфика. Разбира се, това е трудна и продължителна, бих казала тренировъчна дейност, която ние разчленяваме на няколко етапа:

- усвояване на основни речеви понятия /нови думи/;
- съчетаване на думите, съобразно езиковата структура;
- открояване на думи, нетипични за родния език със специфична съчетаемост;
- създаване на речеви ситуации за затвърдяване на словосъчетанията и обединяване в цялостен текст.

Твърде удачно се оказа съставянето на граматични таблици и правила / съвместно със студентите/, за които е нужно да се преработи цялата текстова парадигма. Това е особено ценно при усвояване на глаголната система в българския език, където парадигматичните промени са задължителни /глаголна форма, значение на глаголите, допълнителни ситуации, където произтича замяна на глагола и т.н./.

Времето, с което разполагаме, е твърде ограничено, а и не е нужно да се разглеждат всички страни от методиката на обучение по български език, които се нуждаят от усъвършенствуване. Поставих на вашето внимание два въпроса, според мене, важни за всички ни при началния етап на обучението:

- използване на езиковата близост между унгарския и българския език за създаване и развитие на интерес и преодо-

ляване на психическата бариера при усвояване на двата езика;
 – създаване и усвояване на модели от именни и глаголни словосъчетания като важно условие за преодоляване на езиковата интерференция и начин за резултатно езиково обучение.

В заключение предлагам следното:

1. Със съдействието на преподавателите от трите университета, които имат пряко отношение към обучението по български език, да се сформира работна група за съставяне на учебно помагало, в помощ на изучаващите двата езика, което да включва най-често използваните славянски заемки в съвременния унгарски и български език, както и най-важните модели именни и глаголни словосъчетания като основа в началния етап на обучение.

2. Ежегодно да се организира в българското училище в Будапеща семинар с изучаващите български език от трите лектората /особено с най-изявените студенти/. Според нас "престоят в българска среда" ще помогне за по-бързо преодоляване на езиковата бариера и донякъде ще компенсира малкия брой карти, които имаме за участие в летните семинари във В. Търново и София.